Markku Helin

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lakivaliokunta on pyytänyt lausuntoani hallituksen esityksestä **HE 21/2022 vp**. Esityksessä on ehdotus laiksi nk. uuden Bryssel IIa –asetuksen soveltamisesta, minkä lisäksi ehdotetaan seurannaismuutoksia viiteen muuhun lakiin. Tämän vuoksi saan kunnioittavasti esittää seuraavan.

Lakiehdotus 1 *(soveltamislaki)*

Ehdotettu laki sisältää säännökset, joita uuden asetuksen soveltaminen Suomessa edellyttää. Sääntelyä kaipaavat kysymykset on käsitykseni mukaan löydetty ja ratkaistu. Ratkaisut ovat mielestäni asianmukaisia. Hallituksen esityksen perustelut on kirjoitettu ansiokkaasti siten, että niihin perehtyvä lainkäyttäjä saa vastauksia lakitekstin pohjalta mahdollisesti viriäviin kysymyksiinsä.

Lakitekstiä lukiessani huomasin kaksi vähäistä kielellistä seikkaa:

- Ehdotetun lain 6 §:ssä ”55 artiklan 1 momentissa” pitänee olla 55 artiklan 1 **kohdassa**.
- Ehdotetun lain 9 §:n mukaan siinä tarkoitetusta asiasta ”päättää täytäntöönpanoasiaa käsittelevä tuomioistuin tai muu viranomainen”. Näin kirjoitettaessa määre ”täytäntöönpanoasiaa käsittelevä” ei yksiselitteisesti ulotu mainittuun muuhun viranomaiseen, vaikka sitä on luonnollisesti tarkoitettu. Sen vuoksi olisi ehkä parempi purkaa käytetty lauseenvastike relatiivilauseeksi ja kirjoittaa ”päättää se tuomioistuin tai muu viranomainen, joka käsittelee täytäntöönpanoasiaa”.

Lakiehdotus 2 ***(****laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta)*

Ainoat huomautukseni koskevat Bryssel IIa –asetuksiin tehtyjen viittausten oikeellisuutta tilanteissa, joissa uuden, vuoden 2019 Bryssel IIa –asetuksen mukaan on sovellettava aikaisempaa asetusta. Uuden asetuksen 100 artiklan 1 kohdan mukaan asetusta sovelletaan ainoastaan sellaisiin oikeudenkäynteihin, jotka on pantu vireille 1.8.2022 tai sen jälkeen. Jos kaapatun lapsen palauttamista koskeva oikeudenkäynti on pantu vireille tätä aikaisemmin, on siten sovellettava vuoden 2003 Bryssel IIa –asetusta. Vanhemman asetuksen soveltaminen voi näin ollen tulla ajankohtaiseksi siirtymävaiheessa vielä ehdotetun lain tultua voimaan.

Tämän vuoksi ei näytä oikealta, että 34 §:n 3 momentin lopussa on viitattu vain vuoden 2019 asetukseen. Olisi harkittava tämän kohdan muuttamista niin, että päätettäessä, voidaanko lapsen palauttamista koskeva hakemus hylätä, olisi sovellettava joko vuoden 2003 asetuksen tai vuoden 2019 asetuksen asianomaisia säännöksiä riippuen siitä, kumpaa niistä on vuoden 2019 asetuksen 100 §:n mukaan noudatettava.

Ehdotetun 42 a §:n 2 momentissa on vastaavin tavoin viitattu vain vuoden 2019 Bryssel IIa –asetukseen. Asetuksen 100 artiklan mukaan on kuitenkin noudatettava vuoden 2003 asetusta, jos lapsen palauttamista koskeva asia on tuomioistuimessa pantu vireille ennen 1.8.2022. Tämän vuoksi vastaava korjaus, jota ehdotin edellä 34.3 §:ään, näyttää tarpeelliselta.

Hallitus ehdottaa, että lain 44 §:stä poistetaan sen nykyinen 3 momentti, jonka mukaan Bryssel IIa –asetuksen nojalla täytäntöönpanokelpoiseksi julistetun tuomion lähettämisestä täytäntöönpanoa varten säädetään erikseen. Ehdotusta perustellaan sillä, että säännös koskee päätöksen täytäntöönpanokelpoiseksi julistaneen tuomioistuimen velvollisuuksia ja että se kävi tarpeettomaksi, kun täytäntöönpanokelpoiseksi julistaminen poistettiin uudessa asetuksessa. Velvollisuus on kuitenkin olemassa tapauksissa, joissa sovelletaan vuoden 2003 asetusta. Sen vuoksi olisi harkittava uudelleen, onko momentin poistaminen perusteltua. Mielestäni kyseinen momentti olisi hyvä säilyttää siten muutettuna, että se tarkennetaan koskemaan vuoden 2003 Bryssel IIa –asetusta. Se olisi myös johdonmukaista, kun otetaan huomioon se, että ehdotuksessa on muutoin pyritty informatiiviseen sääntelyyn siten, että otetaan huomioon myös vuoden 2003 Bryssel IIa –asetuksen soveltaminen siirtymäaikana (ks. yleisperustelujen kohta 7 s. 19).

Lakiehdotus 3 *(Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta)*

Hallituksen esitystä valmistelleen työryhmän ehdotuksessa oli ehdotettu lain 25 §:n 4 momentin muuttamista siten, että väliaikaisena turvaamistoimena sijoitetun lapsen asema sijoituksen aikana olisi järjestetty viittaamalla lastensuojelulain 45 §:ään. Hallituksen esityksen yleisperusteluissa (7 luku s. 20) on selostettu, miksi ehdotus jätettiin esityksestä pois. Voidaan kuitenkin kysyä, eikö lapsen oikeudellinen asema sijoituksen aikana jää tällöin epäselväksi. Vaikka sijoitus voi kestää enintään 7 päivää, sen aikana joudutaan kuitenkin päättämään lapsen olinpaikasta ja valvonnasta. Sijoitusaikaan voi lisäksi osua tapahtumia (isovanhempien merkkipäivä, lapselle tärkeä harrastuksiin liittyvä tapahtuma, terveydenhoidollinen toimenpide ym.), jotka edellyttävät päätöksiä siitä, millä tavoin lapsi voi niihin osallistua. Tällöin olisi hyvä, että päätöksille on lainsäädännöllinen pohja.

Lakiehdotukset 4–7

Minulla ei ole huomautettavaa näiltä osin.

Muuta

Oikeudellisia instrumentteja, jotka koskevat kansainvälisissä perhetilanteissa elävien lasten huoltoa, tapaamisoikeutta, edunvalvontaa ja kaapatun lapsen palauttamista, on nykyisin useita (mm. Haagin lapsikaappaussopimus, Haagin lastensuojelusopimus, pohjoismainen avioliittosopimus, vuoden 2003 ja vuoden 2019 Bryssel IIa –asetukset). Pohjoismaista sopimusta lukuun ottamatta kaikkiin näihin instrumentteihin liittyy lisäksi soveltamista koskevia kansallisia säännöksiä. Säännösten määrän kasvaessa kokonaisuudesta on vähitellen muodostunut vaikeaselkoinen, mikä on todettu myös apulaisoikeuskanslerin päätöksessä (OKV/1784/1/2017).

Vaikeaselkoisuudelle ei kaikilta osin voida mitään. Kuitenkin voidaan kysyä, paranisiko yleiskatsauksellisuus, jos kansalliset, ulkomaisten päätösten täytäntöönpanoon liittyvät säännökset koottaisiin yhdeksi kokonaisuudeksi. Nyt, kun näyttää todennäköiseltä, että uusien säädösten ja määräysten virtaan tulee tauko, voisi olla paikallaan, että säännösten koontamiseksi tehtäisiin yritys. Toivoisin lakivaliokunnan harkitsevan, voitaisiinko lainsäädännön selkeyttä edistää ottamalla asiasta lausuma valiokunnan mietintöön.

Helsingissä 21 päivänä maaliskuuta 2022

Markku Helin
professori (emeritus)